

سرشناسه: کاکاوند، رامین، ۱۳۶۴ -

عنوان قراردادی: ایران، قوانین و احکام

عنوان و نام پدیدآور: حقوق عکاسان و آنچه هنرمندان و اصحاب

رسانه باید از قوانین بدانند / تألیف و گردآوری رامین کاکاوند.

مشخصات نشر: تهران: رامین کاکاوند، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری: ۳۲۰ ص.

شابک: ۲۵۰۰۰۰ ریال: 978-964-04-9439-4

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: عکاسی -- قوانین و مقررات -- ایران

رده بندی کنگره: ۱۳۹۲ ج ۷ ک ۲ / ۱۱۷۵ KMH

رده بندی دیویی: ۳۴۶/۵۵۰۴۸۲

شماره کتابشناسی ملی: ۳۱۱۸۴۷۰

حقوق عکاسان

آنچه هنرمندان و اصحاب رسانه باید از قوانین بدانند

تألیف و گردآوری: رامین کاکاوند

مدرس رشته حقوق و عکاسی، دانشگاه

وکیل دادگستری - کارشناس ارشد حقوق بین الملل

مشاور هنری: سید ضیاء الدین خطیر

ویراستار: رضا سمیاری

نمونه خوانی: بابک روزرخ

صفحه بندی: طیه قیومی

حروف نگاری: مریم صادقی، نسرين فراهانی

طراحی عنوان روی جلد: مینو اقوامی

طراحی روی جلد: رامین کاکاوند

تیراژ: ۳۰۰۰ نسخه - چاپ اول: خرداد ۱۳۹۲ - قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

مرکز پخش: ۷۷۵۰۰۲۸۵ - ۰۹۱۲۳۱۵۷۸۴۲

www.raminkakavand.com

فهرست تفصیلی مطالب

سخن آغازین

مقدمه

فصل اول (حقوق مدنی و قراردادها)

گفتار اول (شخص و شخصیت)

بند (۱) اهلیت

بند (۲) اقسام اهلیت

گفتار دوم (شخص حقوقی)

بند (۱) شرایط ایجاد شخص حقوقی

بند (۲) وضع حقوقی شخص حقوقی

بند (۳) توفیق مدنی شخص حقوقی

بند (۴) مسئولیت کیفری شخص حقوقی

گفتار سوم (اقامگاه)

بند (۱) فایده اهلیت اقامگاه

بند (۲) اقسام اقامگاه

بند (۱) اقامگاه اختیاری یا ارادی

بند (۲) اقامگاه اجاره‌ای

بند (۳) اقامتگاه انتخابی یا قراردادی

گفتار چهارم (حقوق قراردادها)

گفتار پنجم (عقود معین)

بند (۱) عقد بیع

۱- حق شفعه

۲- اختیارات

بند (۲) عقد اجاره

بند (۳) عقد جعاله

بند (۴) عقد شرکت

بند (۵) عقد ودیعه

بند (۶) عقد وکالت

بند (۷) عقد ضمان

بند (۸) عقد حواله

بند (۹) عقد صلح

بند (۱۰) عقد رهن

- ۳۴ گفتار ششم) عقود نامعین
- ۳۷ گفتار هفتم) عقد لازم و جایز
- ۳۹ گفتار هشتم) اجزا یا عناصر تشکیل دهنده یک قرارداد
- ۴۴ گفتار نهم) عقود مکاتبه ای و قراردادهای الکترونیکی
- ۴۴ بند ۱) اسباب و شرایط تشکیل قراردادهای الکترونیکی
- ۴۶ گفتار دهم) اشتباه و صحت عقود
- ۴۷ گفتار یازدهم) اختیار (سمت و نمایندگی)
- ۴۸ گفتار دوازدهم) تعهد
- ۴۸ گفتار سیزدهم) شروط ضمن عقد
- ۴۹ بند ۱) شروط باطل
- ۴۹ بند ۲) شروط باطل که عقد را باطل نمی کنند
- ۵۲ بند ۳) شروط طی که باطل و مبطل عقد می باشند
- ۵۳ بند ۴) شروط صحیح
- ۵۵ بند ۵) شروط اجرائی تخلف از شرط فعل
- ۵۵ بند ۶) شروط دارائیه محذول و آثار آن
- ۵۸ گفتار چهاردهم) مسئولیت
- ۵۸ بند ۱) مسئولیت قراردادی
- ۵۹ بند ۲) مسئولیت غیر قراردادی
- ۵۹ ۱) غضب
- ۶۰ ۲) استیفا
- ۶۲ ۳) اتلاف
- ۶۳ گفتار شانزدهم) جایگاه حق شخص بر تصویر خودش در حقوق ایران
- ۶۳ بند ۱) مفهوم حق بر تصویر
- ۶۳ بند ۲) ابعاد مختلف حق تصویر در حقوق کشورهای جهان
- ۶۴ بند ۳) حق بر تصویر افراد مشهور
- ۶۴ بند ۴) حق بر تصویر در حقوق ایران
- ۶۷ بند ۵) شیوه های جبران خسارت نقض حق بر تصویر
- ۶۹ فصل دوم) حقوق تجارت
- ۷۱ گفتار اول) اقسام شرکت های بازرگانی
- ۷۴ گفتار دوم) اسناد تجاری
- ۷۴ بند ۱) تعریف سند

۷۴	بند ۲) اسناد تجاری
۷۶	بند ۳) مسئولیت ظهرنویسان چک
۷۶	بند ۴) اقدامات لازم هنگام مفقود شدن چک
۷۷	بند ۵) چک بلامحل و اقدام علیه صادر کننده آن
۷۹	گفتار سوم) سرقتی، حق کسب و پیشه و تجارت
۸۱	بند ۱) مینای سرقتی و حق کسب و پیشه و تجارت
۸۲	بند ۲) سرقتی و منشأ آن
۸۳	بند ۳) تفاوت حق کسب و پیشه با سرقتی
۸۴	از قانون رابطه مع جر و مستاجر (مصوب ۱۳۵۶)
۹۱	قانون رابطه مع جر و مستاجر (مصوب ۱۳۷۶)
۹۳	قانون تجارت الکترونیک (مصوب ۱۳۸۲)
۱۰۷	فصل سوم) حصره جزا
۱۰۸	گفتار اول) کیف و نلیات
۱۰۸	بند ۱) جرم
۱۰۸	بند ۲) عناصر تشدید جرم
۱۰۹	بند ۳) تعزیر و مجازات های بازدارنده
۱۰۹	بند ۴) متهم و مجرم
۱۱۰	گفتار دوم) اصل قانونی بودن جرایم و مجازات
۱۱۱	گفتار سوم) اصل برائت و تفسیر به نفع متهم
۱۱۳	بند ۱) اصل برائت
۱۱۳	بند ۲) اصل تفسیر به نفع متهم
۱۱۴	گفتار چهارم) مسئولیت کیفری
۱۱۴	بند ۱) مسئولیت در مقابل جرایم
۱۱۴	۱) مباشرت در جرم
۱۱۴	۲) معاونت در جرم
۱۱۴	۳) مشارکت در ارتکاب جرم
۱۱۴	بند ۲) مسئولیت ناشی از عمل دیگری
۱۱۶	گفتار پنجم) آشنایی با چند عنوان مجرمانه مرتبط در خصوص فعالیت عکاسان، هنرمندان و اصحاب رسانه
۱۱۶	بند ۱) توهین و هتک حرمت

حقوق عکاسان (آنچه هنرمندان و اصحاب رسانه باید از قوانین بدانند)

- ۱۱۹ بند ۲) اختلاط مرد و زن
۱۲۰ بند ۳) بی حجابی
بند ۴) تهیه و انتشار فیلم و عکس غیر مجاز از محل اختصاصی بانوان و یا تصاویر
۱۲۳ منجر به نقض حریم شخصی
۱۲۳ بند ۵) نشر اکاذیب
۱۲۶ بند ۶) افترا
۱۲۷ بند ۷) ورود بدون مجوز به منزل غیر (هتک حرمت مسکن غیر):
۱۲۸ گفتار ششم) تفتیش منزل یا محل کار
۱۳۱ گفتار هفتم) بازداشت
۱۳۳ گفتار هشتم) از سایر قوانین مرتبط با حقوق و جزا
۱۳۴ گفتار نهم) جرایم رایانه ای
۱۳۶ بند ۱) طقه بندی جرایم رایانه ای مصوب ۱۳۸۸ و فهرست مصادیق مجرمانه
۱۴۳ از: قانون جرایم رایانه ای (مصوب ۱۳۸۸)
قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌نمایند (مصوب ۱۳۸۶) ۱۵۰

فصل چهارم) حقوق مالکیت فکری

- ۱۵۷ گفتار اول) اسم و علائم تجاری
۱۵۷ بند ۱) اسم تجاری
۱۵۸ بند ۲) علائم تجاری
۱۵۸ بند ۳) کنوانسیون پاریس
۱۵۹ گفتار دوم) حق نشر، حق تکثیر یا کپی رایت
۱۵۹ بند ۱) کنوانسیون برن
۱۶۰ بند ۲) ایران و حق تکثیر
۱۶۱ بند ۳) مدت زمان محافظت حق تکثیر
۱۶۲ گفتار سوم) شرایط اثر مورد حمایت
۱۶۸ قانون حمایت حقوق مولفان و مصنفان و هنرمندان (مصوب ۱۳۴۸)
۱۷۳ قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی (مصوب ۱۳۵۲)

فصل پنجم) حقوق رسانه ها و ارتباطات جمعی

- ۱۷۷ گفتار اول) آزادی بیان
۱۷۷ بند ۱) قواعد بین المللی حاکم بر رسانه های گروهی
۱۷۹ بند ۲) حدود آزادی رسانه های گروهی در قوانین عادی

۱۷۹	بند ۳) انتقاد در مطبوعات
۱۸۰	گفتار دوم) حقوق عکاسان
۱۸۴	از: قانون مطبوعات (مصوب ۱۳۶۴)
۱۸۸	از: قانون اصلاح قانون مطبوعات (مصوب ۱۳۷۹)
۱۹۳	از: قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات (مصوب ۱۳۸۷)
۱۹۷	از: قانون اهداف و وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (مصوب ۱۳۶۶)
	فصل ششم) حقوق کار
۱۹۹	گفتار اول) ویژگی های قانون کار
۲۰۲	بند ۱) وضعیت حقوقی خدمات افتخاری و بدون دریافت مزد
۲۰۴	بند ۲) مسایل حقوقی قرارداد کار
۲۰۵	بند ۱) دوره آزمایشی کار
۲۰۵	بند ۲) توافقی - مزایایی کمتر از آنچه در قانون کار و مقررات تبعی پیش بینی شده
۲۰۶	بند ۳) قرارداد کار ساعتی
۲۰۶	بند ۴) مدت قرارداد کار
۲۰۶	بند ۵) در واگذاری کار به پیمانکاران
۲۰۸	بند ۶) تعیین محل کار
۲۱۰	بند ۷) وضعیت کارگر روز مزد
۲۱۰	بند ۸) استعفا
۲۱۱	گفتار سوم) سازمان تامین اجتماعی و مسئله حق بیمه کارگر
۲۱۱	
	فصل هفتم) حقوق نظام صنفی
۲۱۳	گفتار اول) مشخصات نظام صنفی
۲۱۶	بند ۱) مفهوم و ماهیت نظامهای حرفه ای یا صنفی
۲۱۶	بند ۲) مشخصات نظام حرفه ای
۲۱۶	گفتار دوم) قابلیت های قانون نظام صنفی
۲۱۷	بند ۱) ویژگی ها
۲۱۸	بند ۲) شمولیت قانون نظام صنفی کشور
۲۲۰	بند ۳) سلسله مراتب ارکان نظام صنفی کشور
۲۲۱	گفتار سوم) تخلفات و مجازات ها
۲۲۳	بند ۱) قابل گذشت یا غیر قابل گذشت بودن تخلفات اقتصادی
۲۲۳	

حقوق عکاسان (آنچه هنرمندان و اصحاب رسانه باید از قوانین بدانند)

۲۲۳	بند ۲) تخلفات انضباطی و صنفی
۲۲۵	از: قانون نظام صنفی (مصوب ۱۳۸۲) به همراه تشبیه و آیین نامه های مربوطه
۲۶۲	گفتار چهارم) تعزیرات حکومتی
۲۶۲	بند ۱) آشنایی با سازمان شبه قضایی تعزیرات حکومتی
۲۶۴	بند ۲) صلاحیت های سازمان تعزیرات حکومتی
۲۶۵	از: قانون اصلاح قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷
۲۷۱	از: قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان (مصوب ۱۳۸۸)

فصل هشتم، حل و فصل اختلافات حقوقی

۲۷۷	ماده اول) اقامه دعوی در محاکم قضایی و غیر قضایی
۲۷۹	بند ۱) تعریف داوری از نظر لغوی و اصطلاحی
۲۷۹	بند ۲) مقایسه داوری و رسیدگی قضایی
۲۸۰	بند ۳) ایای داوری
۲۸۳	بند ۴) ابطال رای داوری
۲۸۳	بند ۵) انواع داوری
۲۸۵	گفتار دوم) مراحل طرح و قیامه داوری
۲۸۵	بند ۱) تفکیک بین مرحله قبل و پس طرح دعوی نزد مرجع رسیدگی
۲۸۵	بند ۲) صلاحیت محاکم
۲۸۸	گفتار سوم) منافع و مزایای استفاده از وکیل دادگستری در دعاوی

ضمائم

۲۹۲	ضمیمه ۱) نمونه قرارداد:
۲۹۲	۱) قرارداد مشارکت مدنی
۲۹۶	۲) قرارداد استخدام
۲۹۸	۳) قرارداد عکاسی پرتره و مجالس عروسی
۳۰۰	۴) قرارداد عکاسی صنعتی - تبلیغاتی
۳۰۲	ضمیمه ۲) گزیده قواعد فقه
۳۰۴	ضمیمه ۳) واژه نامه و شرح اصطلاحات حقوقی
۳۱۷	ضمیمه ۴) نمایه

«ن» و القلم و ما یسطرون

عکس، یکی از مهم‌ترین ابزارهای انتقال پیام و تکمیل متن و نوشتار در ارائه بهتر پیام به مخاطب است. عکس‌های خبری در ایران، به ویژه در سال‌های اخیر، مورد توجه بیش از پیش مطبوعات و سایت‌های خبری قرار گرفته‌اند.

متفکران، هنرمندان و اصحاب رسانه، طلایه داران فرهنگ و تمدن هر کشورند و اگر آثار ایشان از تعرض مصون نماند، بی تردید استقلال اقتصادی، علمی، فنی و فرهنگی ملت‌ها حاصل نخواهد شد. اما سال‌هاست هنرمندان و فعالان عرصه مطبوعات از تضييع حقوق خود در کشور گله‌مند هستند. این تضييع در موارد زیادی به علت ناآشنایی آنان با حقوقشان رخ می‌دهد. به عنوان مثال، فعالان این حوزه به علت عدم آگاهی از اهداف و ماهیت نظام کپی رایت در ایران فاقد دیدگاه صحیح نسبت به باید‌ها و نبایدهای این حوزه هستند. خوشبختانه در جامعه‌ای زندگی می‌کنیم که قوانین آن بیشتر به نفع عکاسان است. من کاری به اجرای قوانین و رویه شخصی مامورین و مجریان قانون ندارم - توضیحات لازم به قدر کفایت در متن کتاب در خصوص حقوق عکاسان و اصحاب رسانه داده شده است. با هر حال اخلاق حرفه‌ای اقتضا می‌کند تا عکاسان در جوامع سنتی بیشتر به فرهنگ و سنن توجه داشته باشند تا قوانین. با توجه به این مهم از دعاوی و مشکلات حقوقی و اتلاف وقتشان در دادگاه‌ها به جهت اثبات حقانیت خود دوری می‌نمایند. البته عکاسانی که با قوانین و عرف جامعه آشنایی دارند با اطمینان به اعتماد به نفس بیشتری کار می‌کنند و یقیناً موفق‌تر از سایرین خواهند بود.

بازداشتن دیگران از نقض حقوق شما در ابتدای امر، کم هزینه و ساده است؛ فقط کافی است به درستی از حقوق خود آگاه باشید تا دیگر نگران مواردی که منجر به نقض حقوق مادی و معنوی و کپی برداری و تقلید غیر مجاز از آثارتان نباشید و نسبت به انعقاد قراردادها به درستی عمل کنید. باید یادآوری کرد که ممکن است به این دلیل که غالباً متون قانونی تهیه شده و برای غیرحقوقی‌ها خسته‌کننده به نظر می‌رسند، رغبتی به مطالعه این قوانین نداشته باشید؛ اما اگر این را نکنید که اکنون با قوانینی رو به رو هستیم که تمامی افراد را در بر گرفته و مهم‌تر از حقوقی که برایمان قائل شده، تکالیفی است که بر عهده ما گذارده است. برای آگاهی از آن‌ها، ساده‌ترین راه مطالعه کاربردی‌ترین مواد هر قانون و در صورت لزوم، مطالعه حواشی و توضیحات آن می‌باشد. لذا بر آن شدم تا علاوه بر ارائه مباحث مهم و مبتلابه حقوق عکاسان و اصحاب رسانه آنچه را که باید هر فعالی در عرصه هنر از قوانین بداند به زبانی ساده و با مثال‌های ملموس تحشیه کنم. در انتهای کتاب نیز اصطلاحات حقوقی و کلماتی که نیاز به توضیح داشتند را تشریح نمودم تا ضمن آشنا نمودن مخاطبین با اصطلاحات و عناوین حقوقی، حتی المقدور رضایت خاطرشان را در رفع نیازمندی‌های

روزمره فراهم نموده باشم. به همین جهت در نوشته حاضر که یک سال وقت برای آن مصروف داشتم، کوشیدم با بهره گیری از شیوه تحلیل و استنباط حقوقی و نیز تجارب عملی در حوزه عکاسی، مطبوعاتی و حقوقی، مواد مختلف قوانین فعلی را تفسیر و تشریح نمایم. داوری درباره اینکه در رسیدن به این آرمان تا چه اندازه موفق بوده ام، بر عهده نگاه تیز بین خوانندگانی است که به دیده انصاف می نگرند، اما می توان ادعا کرد کمتر گفته و نوشته ای در زمینه حقوق عکاسان و اصحاب رسانه وجود دارد. تنها ادعای این نوشتار، کوشش صادقانه و بی غرض برای بررسی قوانین مربوطه و کمک به بهبود و قانونمندتر شدن فضای کسب و کار و فعالیت های هنری، مطبوعاتی و صنفی همکاران است که امیدوارم به کار بیاید و به یادگار بماند.

از میان قلمین، سوب، محورهای انتخاب ما در تشریح قوانین، موارد ذیل بود:

- ۱- افریش و توسعه موسع حقوق عکاسان و خبرنگاران و ایجاد پرسش هایی درباره قوانین
- ۲- استخراج ضمانت اجرای قانونی به هنگام پایمال شدن و نقض حقوق قانونی عکاسان و اصحاب رسانه

۳- جمع آوری، تشریح و تفسیر قوانین مربوط به حقوق هنرمندان و حمایت از آثار آنان

در انتها بر خود واجب می دانم همکاران فرهیخته ای که مرا در این راه پر مسئولیت و دشوار، اما لذت بخش، یاری دادند به ترتیب حروف الفبای نام خانوادگی نام برده و سپاسگزاری نمایم: آقای علی احمدی (ویراستار فصل حقوق مطبوعات، ارتباطات، کارشناس ارشد رسانه)، آقای محمد هادی اعتصام (ویراستار و همکار علمی فصل حقوق مدنی)، خانم سمیه باستانی (ویراستار فصل حقوق نظام صنفی، کارشناس مدیریت کسب و کار)، آقای مهدی برجسته (ویراستار فصل حقوق مالکیت های فکری، کارشناس ارشد حقوق مالکیت فکری)، آقای امین طبری (ویراستار فصل حقوق کار، نماینده کارفرما در هیات بدوی تشخیص مطالبات سازمان تامین اجتماعی)، خانم مرگان عطار (ویراستار بخش حریم خصوصی افراد و حقوق بشر)، آقای کوه کااوند (ویراستار فصل حقوق تجارت، وکیل دادگستری و کارشناس ارشد حقوق)، آقای سیاح مدیر خراسانی (ویراستار بخش حقوق عکاسان، قاضی دادگاه کیفری استان در خصوص رسیدگی به جرایم مطبوعاتی)، آقای روح الله مصطفی نژاد موسوی (ویراستار فصل حقوق جزا، قاضی دادگستری و کارشناس ارشد حقوق جزا)، آقای دکتر محسن محبی، آقای کوروش یزدانی (ویراستار بخش تعزیرات حکومتی، بازرس وزارت بازرگانی).

رامین کااوند - خرداد ماه ۱۳۹۱

تعریف حقوق

واژه حقوق، در زبان فارسی به معانی گوناگون به کار می رود، از مهم ترین آن ها عبارتند از:

۱. مجموع قواعدی که بر اشخاص، از این جهت که در اجتماع هستند، حکومت می کند. انسان موجودی است اجتماعی که میان همگان خود به سر می برد. به حکم طبیعت، شخص در اجتماع کوچک خانواده زاده می شود و در سیه مرابت تربیت این گروه نیاز های مادی و معنوی خویش را تامین می کند. ولی، پس از دوران نودکی نیز، با دیگران زندگی می کند و با همکاری آنان به خواسته های خود میرسد. از سوی دیگر، خواسته های آدمیان به حکم فطرت با هم شباهت زیاد دارد. کم و بیش همه یک چیز را طالبند. پس نزاع و راجب منفع بیشتر و تامین زندگی بهتر در می گیرد.

انسان اندیشمند از آغاز خود شناسی دریافت که بقای اجتماع او با آشوب و زور گویی امکان ندارد و ناچار باید قواعدی بر روابط اشخاص، از جهتی که عضو جامعه اند، حکومت کند و ما امروز مجموع این قواعد را حقوق می نامیم.

۲. برای تنظیم روابط مردم و حفظ نظم در اجتماع، حقوق برای هر کس امتیاز هایی در برابر دیگران می شناسد و توان خاصی به او می بخشد. این امتیاز و توانائی را حق می نامند که جمع آن حقوق است و حقوق فردی نیز گفته می شود: حق حیات، حق مالکیت، حق آزادی شغل و حق زوجیت به اعتبار معنی اخیر است که گاه با عنوان حقوق بشر مورد حمایت قرار می گیرد. ولی،

واژه حقوق، به معنی نخست، همیشه با ترکیب جمع به کار می رود و برای نشان دادن مجموع نظام ها و قوانین است، مانند حقوق ایران، حقوق مدنی، حقوق بین الملل و ..

۳. حقوق معانی دیگری هم دارد: برای مثال، وقتی سخن از حقوق کارمندان دولت یا حقوق دیوانی می شود، مقصود دستمزد کارکنان و پولی است که دولت بابت ثبت اسناد رسمی از دو طرف معامله می گیرد. این معانی، که بیشتر در امور مالیاتی و حقوق اداری به کار می رود در واقع از شاخه های حق است که رنگ اصطلاح پذیرفته.

۴. گاه مقصود از واژه حقوق علم حقوق است، یعنی دانشی که به تحلیل قواعد حقوقی و سیر تحول و زندگی آن می پردازد.

حقوق هم بررسی قواعد اجتماعی است. بررسی روابط بین دولت و شهروند (حقوق عمومی)، روابط بین اشخاص (حقوق خصوصی). حقوق بین الملل نیز به مسائل و روابط بین ملت ها، دولت ها، اشخاص و سازمان ها در عرصه فراملی و بین دولتی می پردازد.^۱

بدیهی ترین مفهومی که همه از حقوق و قانون دارند این است که قواعد آن بر اشخاص تحمیل می شود و ایجاد الزام می سازد. حال این پرسش در ذهن هر جوینده ای طرح می شود که چرا باید از قانون اطاعت کرد؟ چه نیروی پشتیبان آن است و چه جاذبه ای ما را به اجرای آن وادار می سازد؟ این نیروی پنهانی را "مبنای حقوق" می نامند.

مهمترین وظیفه حقوقدان تلاش در راه شناسایی و اجرای عدالت است. در این مسیر بسیاری از عوامل بر نظرات حقوق دان تاثیر دارد. تمام عواملی که تحت عنوان اخلاق ملتی را به وجود آورده است در ایجاد حقوق آن موثر است. مهمترین عوامل سازنده اخلاق را می توان بدین گونه بیان کرد:

۱. عوامل اقتصادی: قانون گذار باید عوامل اقتصادی جامعه را بشناسد و در قانون گذاری تاثیر دهد.
۲. اخلاق و مذهب: این دو نیرو که شاید در قوانین ما از نیروهای دیگر بسیار پر ارزش و تاثیر گذارتر باشد.

۱ برای اطلاعات بیشتر ر.ک. دکتر ناصر کاتوزیان، مقدمه علم حقوق، شرکت سهامی انتشار، چاپ هشاد و یکم، تهران، ۱۳۹۱.

۳. آرمان های سیاسی و اجتماعی: در عرض عوامل اقتصادی و اخلاقی باید از آرمانهای سیاسی و اجتماعی مطرح است. مانند: دموکراسی، آزادی، تساوی حقوق، احترام به مالکیت و غیره.

یکی دیگر از مباحثی که مطرح می شود این است که انسان آزاد به دنیا آمده است و می تواند آزادانه به فعالیت های مادی و معنوی خود بپردازد. پس چرا قانون این آزادی ها را محدود می کند؟ در پاسخ به این افراد باید گفت: برای حفظ حقوق همه شهروندان، ناچار باید حدودی برای آزادی هر یک از آن ها به وجود آید معروف است که آزادی تا حدی مجاز است که موجب سلب آزادی دیگران نشود.

جمله بسیار زیبا و با مفهوم دانشمند بزرگ "کانت" در مورد حقوق قابل ذکر است: "حقوق مجموع شرایبی است که در نتیجه آن اختیار هر کس با اختیار دیگران جمع می شود." "عدالت" یعنی مجموعه قوانینی که اشخاص به رضای خود و در نتیجه قرار داد اجتماعی به وجود آورده اند. هدفی جز هماهنگی ساختن آزادی انسانها ندارد و تا جایی می تواند آن را محدود کند که برای تامین آزادی دیگران لازم است.

عدالت به مفهومی که ارسطو و دیگران بدانند "عدالت معاوضی" است. در اعمال حقوقی، آنچه دو طرف اراده کنند عادلانه است. حقوق معاوضی تراضی را به هر صورت محترم شمارد و اگر این عوامل کنار هم جمع شوند عدالت خود به خود رعایت می شود و جانی برای شکایت باقی نمی ماند.

مشهور است که دولتی پایدار می ماند که اقامه عدل کند. در رفاه مردم با مردم جانب انصاف را رعایت کند. قاعده های را که مردم با عدالت و انصاف منطبق می بینند هیچ گاه به رغبت اجرا نمی کنند و برای فرار از این بی عدالتی به انواع وسایل دست می زنند. پس دولت برای حفظ نظام عمومی و ایجاد آرامش اجتماعی، ناگزیر است که تا حد امکان قواعد حقوقی را با عدالتی که نزد مردم محترم است سازگار کند و این حقوق را هنر نزدیک می کند.

رومیان حقوق را هنر دادگری می دانستند. در میان نویسندگان کنونی نیز اختلاف است که آیا حقوق را باید در زمره هنرها آورد یا در شمار علوم؟

درباره معنی درست علم و هنر و تفاوت این دو گفتگو بسیار است: مرسوم است که می گویند، علم شناسایی اصولی و منظم قواعدی است که بر طبق آنها حوادث جهانی که در آن به سر می بریم رخ می دهد. دانشمند زویدادها را چنان که در خارج هست، در نظر می گیرد و در پی استنباط قوانین حاکم بر پدیده ها و تشخیص رابطه علت بین آنهاست؛ در حالی که در نظام هنری

برای رسیدن به هدف خاص تلاش می شود و بر پایه ابداع فکر بشر و شوق رسیدن به کمال مطلوب استوار است. هنرمند تأثر خود از عالم خارج را مبنای کاوش قرار می دهد و تنها به دسته بندی حوادث خارجی قناعت نمی کند.² البته باید انصاف داد که در ایجاد قواعد حقوقی تنها مشاهده و تجزیه و تحلیل امور اجتماعی دخالت ندارد و دولت در هنر حکومت کردن و وضع قانون از شوق رسیدن به هدف ها و آرمان خاص نیز الهام می گیرد.

وانگهی، این نکته مسلم است که قانون نمی تواند حکم تمام وقایعی را که در اجتماع رخ می دهد پیش بینی کند و خواه و ناخواه، دانشمندان حقوق و دادرسان باید قانون را تفسیر کنند و قواعد کلی را بر مبنای آن منطبق سازند، و در این راه بی تردید از آنچه موافق عدالت می بینند پیروی خواهند کرد و عقاید اخلاقی و مذهبی ایشان در ساختن و پرداختن احکامی که به دست می آورند تأثیر فراوان دارد.

پس، بر مبنای تعریف که در عالم هنر شد، باید گفت نظام حقوقی هر دو جنبه را داراست. زیرا در ایجاد قواعد آن از حوادث اجتماعی و آرمانهای اخلاقی هر دو استفاده می شود: از طرفی باید نیازمندی های اجتماع را با مشاهده وقایع خارجی تشخیص داد و به روش سایر علوم رابطه علیت بین حوادث را دریافت. از سوی دیگر، بایستی در پی بهترین قواعد بود و از میان مقررات به دست آمده آن را برگزید که با نیازمندیهای اجتماعی، رگاتر باشد. به گفته ژنی: «حقوق هنری است که بر مبنای علم استوار شده: بدین تعبیر که هر در گزینش نهایی به کار می رود، ولی قواعد به شیوه علمی به دست می آید.»

شاخه های علم حقوق

در علم حقوق دو تقسیم بندی اساسی وجود دارد:

الف) تقسیم بندی اول:

۱- حقوق ملی یا داخلی

۲- حقوق بین الملل یا خارجی

ب) تقسیم بندی دوم:

۱- حقوق عمومی

۲- حقوق خصوصی

² <http://zahirian-law.blogfa.com/post-4.aspx>

در حقوق عمومی، "حقوق اساسی" به نحوه اعمال حاکمیت ملی، توزیع قدرت در میان قوا، حقوق بنیادین ملت و نهادهای اصلی قدرت با کارکرد هر یک می‌پردازد و "حقوق اداری" به روابط میان سازمان‌های اداری دولت با مردم اختصاص دارد. در حقوق خصوصی رشته اصلی "حقوق مدنی" است که به روابط میان اشخاص صرف نظر از موقعیت اجتماعی آنان می‌پردازد. موضوع اصلی حقوق خصوصی، روابط افراد یک مملکت است و مهمترین رشته‌های حقوق خصوصی عبارتند از حقوق مدنی، حقوق بازرگانی، حقوق دریایی، حقوق بین‌المللی خصوصی، حقوق اطفال، حقوق کار، حقوق هوایی و ...

در "حقوق کتبی" که از رشته‌های مهم حقوق عمومی است و مستقل از آن گسترش یافته است، پدیده سازمانه‌شدت و نوع برخورد و میزان قبح آن در جامعه و تحت تأثیر قرار گرفتن افکار عمومی در این موضوع مورد مطالعه قرار می‌گیرد. "حقوق بشر" که از شاخه‌های جدید حقوق است و جای اصلی آن در سده حقوق قرار دارد، از لحاظ عملی بیشترین مباحث خود را در حقوق بین‌الملل عمومی و حقوق عمومی مطرح ساخته است. "حقوق بین‌الملل عمومی" نیز به رابطه دولت‌ها، به منزله اعضای مستقل و برابر در جامعه بین‌المللی، با یکدیگر و با سازمان‌های بین‌المللی و اشخاص خصوصی می‌پردازد.

در این کتاب، در خصوص هر یک از تریبون‌های حقوق فوق‌الذکر آنچه لازم است به فراخور مطلب گفته خواهد شد، اما آنچه از حقوق بین‌الملل در این کتاب باید بدانید ماده نه قانون مدنی است که بیان می‌کند: "مقررات عهدی که بر مابین دولت ایران و سایر دول منعقد شده باشد در حکم قانون است. باید توجه داشت که برای قانونی تلقی شدن عهد نامه بین‌المللی تنها امضای نماینده سیاسی یا وزیر مسئول کافی نیست بلکه دو شرط دیگر هم لازم است. اولاً: عهدنامه می‌بایست به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد. ثانیاً: و کشور مقابل هم همین اهمیت قدرت به عهدنامه داده شود یا در اصطلاح به شرط اقدام متقابل می‌توان به عهد نامه صورت قانونی داد. اگر مجلس شورای اسلامی قانونی بر خلاف عهد نامه وضع نماید دادگاه‌ها مکلفند قانون مخالف را که بیانگر آخرین اراده قانونگذار است رعایت کنند.